

บทที่ 2

โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง

2.1 แม่น้ำโขง

2.1.1 ความสำคัญของแม่น้ำโขง

แม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำนานาชาติและเป็นแม่น้ำที่สำคัญและยาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความยาว 4,909 กิโลเมตร อยู่ในประเทศจีน 2,198 กิโลเมตร แล้วเมื่อออกจากประเทศจีนไหลผ่านอีก 5 ประเทศ เป็นระยะทาง 2,711 กิโลเมตร จัดเป็นแม่น้ำที่มีความยาวเป็นอันดับที่ 10 ของโลก¹ แม่น้ำโขงมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 810,000 ตารางกิโลเมตร² (ขนาดเกือบสองเท่าของประเทศไทย) ครอบคลุมพื้นที่ 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศจีน เวียดนาม ไทย สปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชา แม่น้ำสายนี้มีชื่อเรียกเป็นสากลตลอดทั้งสายว่า “แม่น้ำโขง” แต่เมื่ออยู่ในประเทศจีนมีชื่อเรียกว่า “แม่น้ำล้านช้าง หรือ แม่น้ำหลานซาง” และเมื่ออยู่ในประเทศทิเบต มีชื่อเรียกว่า “ต้าจู” ซึ่งแปลว่าแม่น้ำหิน หรือน้ำหิน แม่น้ำสายนี้ได้ชื่อว่าเป็นแม่น้ำดานูบแห่งตะวันออก ทำหน้าที่เป็นสิ่งเชื่อมโยงตามธรรมชาติ เป็นทางสัญจรของประชาชาติต่างๆ เป็นช่องทางเศรษฐกิจที่เชื่อมชุมชน เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีนให้ใกล้ชิดกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในส่วนที่ไหลผ่านประเทศไทยเป็นแม่น้ำโขงตอนล่าง ที่ไหลเป็นพรมแดนตามธรรมชาติของประเทศไทย – สปป.ลาว ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทางตอนบนในเขตภาคเหนือของไทยแม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งพรมแดนประเทศไทย – สปป.ลาว – เวียดนาม ที่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำจากนั้นจึงไหลเป็นเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างประเทศไทย – สปป.ลาว ในบริเวณนี้มีแม่น้ำสายหลักที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงได้แก่ แม่น้ำกกและแม่น้ำสาย ซึ่งไหลจากรัฐฉานประเทศเมียนมาร์ผ่านจังหวัดเชียงรายและแม่น้ำอิงไหลจากจังหวัดพะเยา ในบริเวณนี้จะ

¹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อัครพล คำคุณ, แม่น้ำโขง : จากต้าจู – ล้านช้าง - ตอนลงถึงก๊วลอง = The Mekong : from Dza Chu-Lancang-Tonle Thom to Cuu Long, มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย , 2549, น.13.

²โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า.แม่น้ำโขงกับการทำводเตอร์กิด.

มีลักษณะเป็นเนินเขาและหุบเขา ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้โดยจะมีที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา และเป็นบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำและหนองน้ำต่างๆ อาทิทะเลสาบเชียงแสน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม่น้ำโขงกันเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทย – สปป.ลาว จากจังหวัดเลย มุกดาหาร หนองคาย อานาจเจริญ นครพนม และอุบลราชธานี มีแม่น้ำสาขาสายหลัก เช่น แม่น้ำสงครามไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม แม่น้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี³

จากนั้นไหลเข้าไปในประเทศลาวอีกตอนหนึ่งที่เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก แล้วไหลออกจากประเทศลาวที่เมืองโขง โดยไหลลงไปทางใต้เข้าสู่ประเทศกัมพูชา ที่จังหวัดสตึงแตรง จนถึงทะเลสาบเขมร (Tonle Sap)⁴ ไหลออกจากประเทศกัมพูชาที่จังหวัดพนมเปญ โดยไหลลงไปทางใต้เข้าสู่จังหวัดชวัตตอก ประเทศเวียดนามและแตกสายออกคลุมพื้นที่ประมาณ 50,000 ตารางกิโลเมตรบริเวณที่เรียกว่าดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ก่อนที่จะไหลลงสู่ทะเลจีนใต้⁵

เมื่อพิจารณาการไหลของแม่น้ำโขงแล้วทำให้ทราบว่าแม่น้ำโขงมีการไหลใน 2 ลักษณะ คือ ไหลผ่านดินแดนภายในรัฐและไหลแบ่งเป็นเส้นเขตแดน สรุปลักษณะการไหลได้ดังนี้

- อยู่ในประเทศจีน ประมาณ 2,198 กิโลเมตร
- เป็นเส้นเขตแดนกันระหว่างจีน – เมียนมาร์ ประมาณ 31 กิโลเมตร
- เป็นเส้นเขตแดนกันระหว่างเมียนมาร์ – สปป.ลาว 234 กิโลเมตร
- เป็นเส้นเขตแดนกันระหว่างไทย – สปป.ลาว ประมาณ 950 กิโลเมตร
- อยู่ในสปป.ลาว ประมาณ 782 กิโลเมตร
- อยู่ในประเทศกัมพูชา ประมาณ 384 กิโลเมตร
- อยู่ในประเทศเวียดนาม ประมาณ 230 กิโลเมตร

แม่น้ำโขงมีความสำคัญและหล่อเลี้ยงประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำโขงเพราะแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย

³ เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง – เชียงราย , “รู้จักแม่น้ำโขง” เสขวิทยธรรม.เมษายน – มิถุนายน 2547, น.3.

⁴ ดนเลสาบ (Tonle Sap) เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฤดูฝนน้ำที่ท่วมล้นจากแม่น้ำโขงไปยังดนเลสาบ ทำให้พื้นที่ของดนเลสาบขยายออกไปถึงเจ็ดเท่าตัวของทะเลสาบในหน้าแล้ง

⁵ http://www.mrcmekong.org/envir_training_kit/Tha/

2.1.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มแม่น้ำโขง

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมายมหาศาล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ดีในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบนิเวศในลุ่มแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์ที่เอื้อต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นตลอดสายน้ำและต่อการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระบบนิเวศในแม่น้ำโขงมีความสำคัญกับประชาชนสองฝั่งลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก ทรัพยากรในแม่น้ำโขงที่สำคัญ ได้แก่

2.1.2.1 ทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก ทรัพยากรน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาและเป็นแหล่งกำเนิดของพืช สัตว์น้ำ ซึ่งทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล กล่าวคือ ประชาชนต้องใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค เพื่อการเกษตรกรรม ผลิตกระแสไฟฟ้า ถ้าไม่มีทรัพยากรน้ำประชาชนอยู่ไม่ได้

แม่น้ำโขงมีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด 810,000 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำที่ไหลออกสู่ทะเลจีนใต้ประมาณ 405,000 ล้านลูกบาศก์เมตร⁶ ส่วนแม่น้ำโขงตอนล่างซึ่งประกอบด้วยสปป.ลาว กัมพูชา ไทยและเวียดนาม มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 609,000 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 77 ของลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด มีน้ำไหลลงทะเลที่เมือง Kratie ประเทศกัมพูชาประมาณปีละ 475,000 ล้านลูกบาศก์เมตร⁷ จัดอยู่ในอันดับที่ 12 ในด้านปริมาตรน้ำ

สำหรับแม่น้ำโขงในประเทศไทยมีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมดประมาณ 57,424 ตารางกิโลเมตร แยกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 46,670 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ สกลนคร นครพนม เลย มุกดาหาร อุดรธานี และหนองคาย พื้นที่ลุ่มน้ำทางภาคเหนือ 7,752 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงรายและพะเยา⁸

ระบบนิเวศในลุ่มแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์ที่เอื้อต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นตลอดสายน้ำและต่อการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์

⁶ ข้อมูลจาก <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content2/show.pl?0262>.

⁷ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรแม่น้ำโขงยุคโลกาภิวัตน์.

มิถุนายน 2547

⁸ ข้อมูลจาก <http://www.rid.go.th/b-2khon.htm>.

สัตว์ที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระบบนิเวศในแม่น้ำโขงมีความสำคัญกับประชาชนสองฝั่งลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก⁹ นอกจากนี้แม่น้ำโขงยังมีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดในโลก มีการค้นพบชนิดพันธุ์ใหม่ของพืช สัตว์บก และสัตว์น้ำอยู่เรื่อยๆ และมีหลายชนิดเช่นกันที่สูญพันธุ์หรือใกล้จะสูญพันธุ์ เนื่องจากแหล่งอาศัยถูกทำลายและมีการล่าสัตว์หรือมีการจับปลามากจนเกินไป¹⁰

2.1.2.2 ทรัพยากรชีวภาพ

แม่น้ำโขงเป็นสายน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์น้ำจัดที่มากเป็นอันดับหนึ่งของทวีปเอเชียและเป็นอันดับสามของโลกรองจากแม่น้ำอะเมซอนและแม่น้ำแซร์ เนื่องจากการศึกษาพบว่าพันธุ์ปลาน้ำจืดหลายชนิดเจริญพันธุ์ได้ดีที่สุดในระบบนิเวศแม่น้ำโขงเท่านั้นบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตลอดทั้งสายมีการสำรวจพบพันธุ์ปลา 1,245 ชนิด เป็นปลาเศรษฐกิจ 92 ชนิด ปลาในแม่น้ำโขงมีการเคลื่อนย้ายและอพยพไปมาระหว่างแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาเพื่อวางไข่ ผสมพันธุ์ และอยู่อาศัยในช่วงน้ำขึ้นและว่ายลงมาในช่วงน้ำลด แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำเย็นปลาส่วนใหญ่จึงมักเข้าไปวางไข่ในลำน้ำสาขาและบริเวณปากแม่น้ำ เพราะอุณหภูมิของน้ำในลำน้ำสาขาค่อนข้างเหมาะสมกับการวางไข่ ปลาใหญ่ที่วางไข่ในเฉพาะแม่น้ำโขงบริเวณนี้คือ ปลาบึก ปลาเค็ม ปลามง ปลาแค้ โดยนักสิ่งแวดล้อมเชื่อมั่นว่าแม่น้ำโขงยังมีพันธุ์สัตว์น้ำจืดที่หายากอีกมากมาย เนื่องจากสายน้ำโขงเป็นสายน้ำที่มีความยาวไหลผ่านชอกกู่เขาทั้งพื้นที่สูงและที่ราบอีกทั้งตลอดลำน้ำยังมีเกาะแก่งโขดหินมากมายสลับซับซ้อนอันเป็นที่อยู่อาศัยของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ จึงมีคนเปรียบเปรยเสมอว่า “แม่น้ำโขงคือชีวิตและสายเลือดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”¹¹

นอกจากนี้ประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงทั้ง 6 ประเทศ ยังได้นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแม่น้ำโขงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในหลายๆ ด้าน นับได้ว่าแม่น้ำเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตกับประชาชนทั้งที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขงและประชาชนภายในประเทศ เช่น ในประเทศลุ่ม

⁹ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 7.

¹⁰ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.11.

¹¹ โครงการยุทธศาสตร์รักษาลำน้ำโขง, คอนเฟอเรนซ์ : บ้านของปลา พืชพันธุ์ และผู้คนแห่งสายน้ำ, บริษัท บิ๊ก ไทม์ จำกัด.

แม่น้ำโขงตอนล่างต้องการใช้พลังงานจากกระแสน้ำในแม่น้ำโขงเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า¹²
การเกษตรกรรม การคมนาคม การทำประมง การท่องเที่ยว

2.2 ความเป็นมาก่อนที่จะมาเป็นโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อ การเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง

2.2.1 โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS)

ประเทศกลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศจีน เมียนมาร์ ประเทศไทย สปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ได้ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregion - GMS) ในปี พ.ศ. 2535 โดยให้การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการจากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank - ADB) เพื่อจัดทำกรอบแผนยุทธศาสตร์พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในลักษณะเกื้อกูลกันบนพื้นฐานความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของแต่ละประเทศโดยการสนับสนุนทั้งทางการเงินและทางวิชาการจาก ADB เป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาอนุภูมิภาคเริ่มจากการเชื่อมโยงโครงข่ายระบบโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งและพลังงาน 2535¹³

แผนพัฒนาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ ที่ก่อให้เกิดการจ้างงานและยกระดับการครองชีพของประชาชนในพื้นที่ การส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือทางเทคโนโลยีและการศึกษา ให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสทางเศรษฐกิจในเวทีการค้าโลก ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุม 9 สาขา ได้แก่ 1) คมนาคมขนส่ง 2) โทรคมนาคม 3) พลังงาน 4) ท่องเที่ยว 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 6) สิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 7) การอำนวยความสะดวกการค้า 8) การลงทุน และ 9) การเกษตร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการจึงมีการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ

¹² สันติพันธ์วิหิต , “สถาบันการจัดการน้ำระหว่างประเทศ : กรณีศึกษาแม่น้ำโขง” ในปัญหาการจัดการน้ำและความขัดแย้งเรื่องน้ำ การสำรวจพรมแดนแห่งความรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2538), น.241.

¹³ www.moc.go.th/opscenter/cr/GMS.htm

หลายโครงการ จึงนำมาสู่ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการด้านคมนาคมและการอำนวยความสะดวกในการขนส่ง¹⁴

2.2.2 ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง

จากแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregion - GMS) ได้มีความตกลงร่วมกันระหว่าง อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง สี่ฝ่าย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 4 ประเทศ คือ ประเทศจีน เวียดนาม สปป.ลาว และประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าระหว่างประเทศในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขงในระหว่างภาคีสัญญาและส่งเสริมและอำนวยความสะดวกทางการค้าและการท่องเที่ยว และกระชับความร่วมมือในการเดินเรือพาณิชย์ บนพื้นฐานการเคารพในอธิปไตย ความเสมอภาค และผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยได้ลงนามความตกลง เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2543 ณ เมืองท่าซี้เหล็ก ประเทศเวียดนาม¹⁵ มีผู้แทนจากฝ่ายไทยคืออธิบดีกรมขนส่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการดังกล่าวเป็นผู้ลงนามในความตกลง โดยทั้งสี่ประเทศตกลงกันว่าจะเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขงภายในหนึ่งปีภายหลังจากการลงนามความตกลง เรือของทั้งสี่ประเทศจะได้รับสิทธิในการเดินเรือเสรีระหว่างชื่อเหมาในประเทศจีนจนถึงหลวงพระบางใน สปป.ลาว¹⁶

¹⁴ เฟิงอ๋าง.

¹⁵ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม , รายงานฉบับสมบูรณ์ (รายงานหลัก) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง, บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, มิถุนายน 2547, น.1 - 1.

¹⁶ ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง ข้อ 2.

2.3 ข้อเท็จจริงและสภาพปัญหา

ของโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง

2.3.1 ข้อเท็จจริงของโครงการ

โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขงเป็นโครงการหนึ่งในอีกหลายโครงการตามแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregion - GMS) เพื่อปรับปรุงการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขงเพื่อให้เกิดความสะดวกมากยิ่งขึ้น

2.3.1.1 วัตถุประสงค์

ภายหลังจากลงนามความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คณะทำงานด้านเทคนิคทั้ง 4 ประเทศ มีความเห็นว่าการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง มีความจำเป็นต้องปรับปรุงร่องน้ำการเดินเรือและปรับปรุงเกาะแก่ง รวมทั้งหาดตื้นเขินที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยโดยมีแผนดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำ 3 ระยะ คือ ระยะแรก ปรับปรุงเพื่อให้เรือขนาดไม่น้อยกว่า 100 ตัน (DWT) สามารถเดินเรือได้ ระยะที่สอง ปรับปรุงเพื่อให้เรือขนาดไม่น้อยกว่า 300 ตัน (DWT) สามารถเดินเรือได้ และระยะสุดท้ายปรับปรุงเพื่อให้เรือขนาดไม่น้อยกว่า 500 ตัน (DWT) สามารถเดินเรือได้ โดยจีนได้แจ้งให้ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงทราบถึงการจำกัดการพัฒนาโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขงเฉพาะระยะแรกเท่านั้น คือ ปรับปรุงให้ร่องน้ำสามารถรองรับเรือขนาดไม่น้อยกว่า 100 ตัน (DWT)¹⁷

2.3.1.2 ลักษณะของโครงการโดยภาพรวม¹⁸

การปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง เริ่มตั้งแต่ชายแดนประเทศจีน – เมียนมาร์ จากหลักหมุดที่ 243 จนถึงบ้านห้วยทราย สปป.ลาว ครอบคลุมการปรับปรุงแก่งที่เป็นอันตราย 11 แห่ง และโขดหิน 10 แห่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่าง

¹⁷ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 15, น. 1-1.

¹⁸ เพิ่งอ่าง, น. 2-4.

รุนแรงต่อความปลอดภัยในการเดินเรือ กล่าวคือ ในระหว่างการเดินเรือมักเกิดอุบัติเหตุโดยเกิดเหตุการณ์เรือชนโขดหินและเรือเกยตื้นเป็นประจำ ทำให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน

จากข้อมูลการเดินเรือในอดีต ประกอบกับการสำรวจสภาพแก่งในปี พ.ศ. 2543 พบว่า แก่งที่ต้องดำเนินการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ประกอบด้วย 11 แก่ง ในแม่น้ำโขง ดังนี้

- (1) แก่งห้วยลา (Huai La)
- (2) แก่งตางหลวงล่าง (Lower Tang Luang)
- (3) แก่งคาย (Khai)
- (4) แก่งลองซอม (Long Zhom)
- (5) แก่งปากน้ำลอย (Nam Loi River Mouth)
- (6) แก่งคองตาน (Khong Tan)
- (7) แก่งดั่งซาลัม (Tang Salum)
- (8) สันดอนวันเส็ง (Wan Seng)
- (9) แก่งวงวิด (Wong Wit)
- (10) แก่งซำเซา (Sam Zhao)
- (11) แก่งคอนผีหลวง (Kon Pi Luang)

การดำเนินการลดขนาดและปรับปรุงแก่งได้ดำเนินการระเบิดไปแล้ว 10 แก่ง ระหว่างปี พ.ศ. 2545 – 2546 เหลืออีก 1 แก่ง ที่ยังไม่ได้ระเบิดคือแก่งคอนผีหลวง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลทางด้านเทคนิคระหว่างก่อนและหลังการลดขนาดแก่งทั้ง 10 แก่งนั้น พบว่า หลังการลดขนาดแก่ง ความเร็วกระแสน้ำบริเวณแก่งที่ลดขนาดจะลดลง ความลาดชันท้องน้ำสูงสุดจะลดลง รัศมีความโค้งและความกว้างของร่องน้ำจะกว้างขึ้น ความลึกของร่องน้ำจะลึกตามการออกแบบ (1.5 เมตร) จากระดับน้ำในฤดูแล้ง หรือมากกว่าความลึกตามสภาพของการออกแบบแสดงให้เห็นว่าการลดขนาดแก่งช่วยเพิ่มความปลอดภัยในการเดินเรือ และช่วยลดอุปสรรคที่กีดขวางการเดินเรือผ่านแก่งจากอุปสรรคบริเวณน้ำตื้น น้ำเชี่ยว และโขดหิน

สถานภาพของแก่งที่ทำการระเบิดเสร็จสิ้นแล้วจำนวน 10 แก่ง¹⁹

พื้นที่โครงการ	แก่งที่ได้รับการปรับปรุงและลดขนาดแก่ง	สถานภาพปัจจุบัน
1.ประเทศจีน และ เมียนมาร์	1.แก่งห้วยลา (Huai La)	แล้วเสร็จ (เม.ย.2546)
2.เมียนมาร์ และ สปป.ลาว	2. แก่งตางหลวงล่าง (Lower Tang Luang) 3. แก่งคาย (Khrai) 4. แก่งลองซอม (Long Zhom) 5. แก่งปากน้ำลอย (Nam Loi River Mouth) 6. แก่งคองตาน(Khong Tan) 7. แก่งดั่งซาลัม (Tan Salum) 7. สันดอนวัวเส้ง(Wan Seng) 8. แก่งวงวิด(Wong Wit) 9. แก่งซำเซา(Sam Zhom)	แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546) แล้วเสร็จ (เม.ย.2546)

2.3.1.3 ลักษณะโครงการบริเวณแก่งคอนผีหลวง²⁰

แก่งคอนผีหลวงเป็นแก่งสุดท้ายของโครงการที่ยังไม่ได้ทำการระเบิด ตั้งอยู่ประมาณ 37 กิโลเมตร ทำให้น้ำจากอำเภอเชียงแสน และประมาณ 19 กิโลเมตร เหนือน้ำจากอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และบ้านห้วยทราย สปป.ลาว แก่งและร่องน้ำในบริเวณนี้มีความยาวรวมประมาณ 1,600 เมตร ความกว้างประมาณ 270 เมตร ในฤดูแล้งความกว้างสูงสุด 600 เมตร โดยมีความเร็วน้ำสูงสุด 2.85 เมตร/วินาที ที่ความลาดชันเฉลี่ย 1.13 % ความลาดชันสูงสุด 3.7 % มีร่องน้ำขนาด 30x1x100 เมตร ที่ความลึกของน้ำต่ำสุด 1 เมตร

¹⁹ เพิ่งอ้าง, น. 2-2.

²⁰ เพิ่งอ้าง, น. 2-4.

ร่องน้ำธรรมชาติในฤดูแล้งมีร่องขีดมาทางฝั่งขวา (ฝั่งประเทศไทย) ในช่วงแรกของแก่งและมุ่งลงมาทางร่องกลางท้ายน้ำ ซึ่งมีแก่งอยู่ตรงกลาง เรือที่ใช้ร่องน้ำนี้จะต้องผ่านร่องน้ำที่คดเคี้ยว เนื่องจากมีโขดหินใต้น้ำอยู่ 2 แถว โขดหินที่ใหญ่ที่สุดกว่าระดับน้ำที่ออกแบบประมาณ ๔ เมตร โดยมีโขดหินเล็กๆ กระจายอยู่โดยรอบ นอกจากนี้ ยังมีกระแสน้ำกระแทกแรงบริเวณโขดหินและท้ายน้ำ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการเดินเรืออย่างยิ่ง โขดหินบริเวณนี้พบได้ในน้ำขึ้นและอันตรายมากในฤดูแล้ง ซึ่งจะก่อให้เกิดอุปสรรคในการเดินเรือประมาณ 3-4 เดือน ในฤดูแล้งในการนี้จึงได้พิจารณาการลดขนาดโขดหินออกบางส่วนเท่าที่จำเป็นเพื่อให้ได้ความลึกของร่องน้ำตามการออกแบบ คือ 1.5 เมตร จากระดับน้ำในฤดูแล้ง

แก่งคอนผีหลวงประกอบด้วย โขดหิน 3 กลุ่ม และสันดอนทรายและกรวด 3 แห่ง ประกอบด้วย หินแกรนิต – ไนส์ ในยุคคาเลโดเนียน – วาริเซียน หินส่วนใหญ่เป็นควอร์ตเฟลสปาและไบโอไทท์ โขดหินกลุ่มที่ 1 มีชื่อเรียกว่า “ผาหลัก” โขดหินกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 ไม่มีชื่อเรียก ที่ตั้งของโขดหินทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวในฝั่งประเทศไทยอยู่ในพื้นที่ของตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยโขดหินกลุ่มที่ 1 (ผาหลัก) และโขดหินกลุ่มที่ 2 ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านผาภูบ หมู่ที่ 3 ตำบลริมโขง ซึ่งเป็นบ้านบริวารของบ้านดอนที่ ส่วนโขดหินกลุ่มที่ 3 ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสองพี่น้อง หมู่ที่ 5 ตำบลริมโขง จากพื้นที่ฝั่งประเทศไทยสามารถมองเห็นโขดหินกลุ่มที่ 1 (ผาหลัก) และโขดหินกลุ่มที่ 2 จากบริเวณไร่ไผ่สีทอง บ้านผาภูบ ส่วนโขดหินกลุ่มที่ 3 และบริเวณที่ทิ้งหินสามารถมองเห็นได้จากบริเวณไร่สวนภูผา บ้านสองพี่น้อง

ลักษณะทั่วไปของแก่งคอนผีหลวง²¹

ลักษณะทั่วไป	ตำแหน่ง	281 กม.ทำนน้ำจากปากน้ำลา
	ความยาวของแก่ง	1600 เมตร
	ความสูงชัน	1.83 เมตร
	ความลาดชันเฉลี่ย	1.13 %
	ลักษณะท้องน้ำ	ทราย กรวด และโขดหินใต้น้ำ
	ความกว้างลำน้ำในฤดูแล้ง	270 เมตร
	ความเร็วน้ำสูงสุด	2.85 เมตร/วินาที
	ความลึกต่ำสุด	1.0 เมตร
แนวทางการ ออกแบบ	ขนาดความลึกร่องน้ำตามการ ออกแบบ	1.50 เมตร
	ปริมาณการไหลของน้ำตามการ ออกแบบ	787.00 ลบ.ม/วินาที
	ระดับน้ำควบคุม	22 เมตร x 1.5 เมตร x 300 เมตร
	ขนาดร่องน้ำตามการออกแบบ	
ลักษณะอุปสรรค	แม่น้ำช่วงนี้กว้างและตื้น โดยมีสันดอนอยู่กลางลำน้ำ และแบ่งแม่น้ำออกเป็น 2 สาย ร่องน้ำมีขนาดเล็กและโค้ง นอกจากนี้ความลึกของน้ำยังไม่เพียงพอในร่องน้ำที่ไม่ค่อยชัดเจน พบว่ามีโขดหินใต้น้ำ 2 แถว ใกล้ฝั่ง สปป.ลาว อยู่กลางร่องน้ำ ขนาดโขดหินที่ใหญ่ที่สุดสูงกว่าระดับน้ำที่กำหนด 4 เมตร ทำให้เรือชนบ่อยครั้ง แก่งหินอยู่ในระดับตื้นและเป็นอันตรายในฤดูแล้ง	
การดำเนินการ ปรับปรุง	โขดหินใต้น้ำที่ขวางร่องน้ำจะถูกกระเปิดออก และจะปรับปรุงแนวร่องน้ำใหม่ หินที่ถูกกระเปิดใต้น้ำจะถูกรวบรวมขนออกจากร่องน้ำ เพื่อให้ร่องน้ำได้ระดับตามที่กำหนด	

²¹ เฟื่องอ้าง, น. 2-8.

การระเบิดแก่งตามแผนได้เริ่มขึ้นตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2546 ในเขตเมียนมาร์ – สปป.ลาว ไหลลงมาจนสุดแก่งหินสุดท้ายในเขตเมียนมาร์-ลาว มีการระเบิดไปแล้ว 10 แก่ง จนเข้ามาถึงแก่งคอนผีหลวง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณชายแดนไทย – สปป.ลาว²² เมื่อจะระเบิดแก่งคอนผีหลวงได้เกิดเสียงคัดค้านจากประชาชนในฝั่งประเทศไทยและองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างมากมาย จนกระทั่งรัฐบาลไทยเห็นความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2546 ในการประชุมครั้งที่ 2/2546 คณะรัฐมนตรีของไทยได้มีมติให้ชะลอการระเบิดแก่งคอนผีหลวงจนกว่าจะได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม²³ และเมื่อเดือนมิถุนายน 2547 สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้วเสร็จ เนื้อหาในรายงานดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริเวณแก่งคอนผีหลวง

2.3.2 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง โดยมอบหมายให้บริษัท ทีเอ็ม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด เป็นผู้จัดทำ ซึ่งจากลักษณะของโครงการดังกล่าวเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการใน 4 ประเทศ คือ ประเทศจีน เมียนมาร์ สปป.ลาว และไทย เป็นระยะทางตามแนวลำน้ำโขงประมาณ 331 กิโลเมตร ทำให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการปรับปรุงร่องน้ำดังกล่าวมีมุมมอง 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบจากการดำเนินโครงการในภาพรวม ซึ่งครอบคลุมการปรับปรุงแก่ง 11 แก่ง ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง จากชายแดนประเทศจีน - เมียนมาร์ บริเวณหลักหมุดที่ 243 จนถึงบ้านห้วยทราย สปป.ลาว และผลกระทบจากการดำเนินโครงการ

²² เพ็งอ้าง , น.4.

²³ www.thaigov.go.th/webold/news/press/thaksin/pr03mar46-5.htm

บริเวณแก่งคอนผีหลวง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงโขง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีข้อคัดค้านจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว²⁴

2.3.2.1 ผลกระทบด้านอุทกวิทยา การกัดเซาะ และการตกตะกอน

ลักษณะผลกระทบในภาพรวม - การปรับปรุงร่องน้ำ ณ แก่งหิน 10 แห่ง ในประเทศจีน เมียนมาร์ สปป.ลาว เป็นการระเบิดแก่งเป็นช่วงๆ ตามตำแหน่งของแก่งต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ห่างกันเป็นช่วงๆ ประมาณ 10 กิโลเมตร ตามลำน้ำโขง ในการปรับลดขนาดแก่งจะทำให้ความลึกร่องน้ำในฤดูแล้งได้ระดับอย่างน้อย 1.50 เมตร ในภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงมีปริมาณน้อยมากทั้งในด้านความเร็วของกระแสและการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะจำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ใกล้เคียงแก่งหินที่ลดขนาดเท่านั้น ดังนั้น ผลกระทบที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการระเบิดแก่งหินในด้านการกัดเซาะตลิ่งจึงไม่คาดว่าจะเกิดขึ้น²⁵

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลวง - แม่น้ำโขงบริเวณแก่งคอนผีหลวง มีความกว้างสูงสุดประมาณ 600 เมตร มีลักษณะค่อนข้างตื้น และสามารถพบสันดอนทรายขนาดใหญ่อยู่กลางลำน้ำบริเวณปากห้วยตุ้ ร่องน้ำมีขนาดเล็กและโค้งมีความลึกประมาณ 1 เมตร และมีหาดหินกระจายอยู่ใกล้บริเวณฝั่งทาง สปป.ลาว จากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมพบว่า หากมีการลดขนาดแก่งบริเวณแก่งคอนผีหลวง ค่าความเร็วกระแสและระดับน้ำมีความแตกต่างจากสภาพธรรมชาติเดิมเล็กน้อยทั้งในฤดูแล้งและในฤดูน้ำหลาก เนื่องจากขนาดร่องน้ำในการออกแบบเป็นร่องขนาดเล็กมีความลึก 1.5 เมตร ความกว้าง 30 เมตร รัศมีมีความโค้ง 300 เมตร ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในการกัดเซาะตลิ่งจากสภาพธรรมชาติเนื่องจากกระแสที่เพิ่มความเร็วและแรงจึงไม่เกิดขึ้น²⁶

2.3.2.2 ผลกระทบด้านคุณภาพน้ำผิวดิน

ลักษณะผลกระทบในภาพรวม - เมื่อโครงการปรับปรุงร่องน้ำแล้วเสร็จจะทำให้เรือบรรทุกขนาดไม่น้อยกว่า 100 ตัน สามารถเดินเรือขึ้น – ล่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการรบกวนตะกอน

²⁴ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม , รายงานฉบับสมบูรณ์ (รายงานหลัก) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำลำโขง-แม่น้ำโขง, น.5 - 1.

²⁵ เพิ่งอ้าง, น. 5-7.

²⁶ เพิ่งอ้าง, น. 5-38.

ท้องน้ำจากเครื่องยนต์ทำให้ตะกอนท้องน้ำฟุ้งกระจายมากขึ้น ทำให้ปริมาณตะกอนแขวนลอยในน้ำและความขุ่นเพิ่มขึ้น รวมถึงการระบายน้ำอับเฉาจากเรือการเกิดน้ำมันรั่วไหล ส่งผลกระทบต่อคุณภาพในแม่น้ำโขงในแง่การปนเปื้อนน้ำมัน ตลอดจนการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำโขง²⁷

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง – ในระหว่างที่มีการลดขนาดแก่งคอนผีหลง จะทำให้คุณภาพน้ำมีการปนเปื้อนชั่วคราวด้วยน้ำมันและแอมโมเนียอ็อกไซด์และส่งผลให้สภาพน้ำเพิ่มความเป็นกรดซึ่งเป็นพิษต่อสัตว์น้ำ แต่จะเป็นผลกระทบระดับต่ำและเป็นผลกระทบชั่วคราวในช่วงที่ทำการระเบิดเท่านั้น ส่วนหลังจากมีการลดขนาดแก่งคอนผีหลง จะทำให้การสัญจรทางน้ำสะดวกขึ้นมีการเดินทางขึ้น-ลงตามเส้นทางตลอดทั้งปี ดังนั้น อาจเกิดการปนเปื้อนของน้ำมันที่รั่วไหลจากเรือ การระบายน้ำอับเฉาและการปล่อยของเสียจากเรือ แต่ด้วยคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีและการควบคุมให้มีการจัดการด้านของเสียและน้ำเสียจะทำให้ผลกระทบอยู่ในระดับไม่รุนแรงนัก²⁸

2.3.2.3 ผลกระทบด้านนิเวศวิทยาทางบก ทางน้ำ

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม - เมื่อมีการปรับปรุงร่องน้ำจะทำให้การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพโดยภาพรวมในช่วงที่ผ่านประเทศไทยเกิดขึ้นน้อยมาก กล่าวคือ สันดอนทรายกลางน้ำในฤดูแล้ง แก่งหินริมน้ำหรือกลางน้ำที่ไม่ได้ถูกลดขนาดยังลงมืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแก่งหินเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งหากิน ตลอดจนเป็นแหล่งผสมพันธุ์ ดังนั้น ผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยโดยตรงต่อนกน้ำ/นกอพยพจึงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากการปรับปรุงร่องน้ำจะทำให้การคมนาคมทางน้ำทั้งเรือสินค้า และเรือโดยสารขนาดใหญ่ใช้ร่องน้ำเดินเรือ ในแม่น้ำโขงมากขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี ดังนั้น โอกาสที่มีการรบกวนต่อนกน้ำ/นกอพยพ ได้แก่ การล่านกมาบริโภคและจำหน่ายโดยพนักงานเรือจึงมีความเป็นไปได้สูง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อชนิดและจำนวนของนกเหล่านี้จึงเพิ่มสูงขึ้นด้วย²⁹

ส่วนนิเวศวิทยาทางน้ำ เมื่อมีการสัญจรทางน้ำมากขึ้นทำให้ความขุ่นของน้ำเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณแสงที่ส่องผ่านลงไปใต้น้ำจะลดลง จะมีผลต่อการสังเคราะห์แสงของแพลงก์ตอนพืชสาหร่ายไก่อ สัตว์หน้าดิน จะอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากจะทำให้ความขุ่นของแพลงก์ตอนและสัตว์หน้าดินลดลง ส่งผลให้ความขุ่นของสัตว์น้ำลดลงในที่สุด นอกจากนี้อาจมี

²⁷ เพิ่งอ้าง, น. 5-10.

²⁸ เพิ่งอ้าง, น. 5-61 ถึง 5-63.

²⁹ เพิ่งอ้าง, น. 5-11.

ผลเสียต่อการประมงในแม่น้ำโขง กล่าวคือ จะทำให้สัตว์น้ำในบริเวณที่ถูกรบกวนจากการเดินเรือ เป็นประจำลดน้อยลง เพราะต้องหลบหนีความขุ่น และเสียงรบกวนจากเรือไปอยู่ที่อื่นและไม่สะดวกในการทำประมง แต่ผลกระทบเหล่านี้จะไม่มากนัก เนื่องจากชาวประมงในอำเภอเชียงแสน เชียงของ และเวียงแก่นจะทำการประมง บางโอกาสไม่ได้ทำการประมงเต็มเวลา ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม³⁰

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง - ระหว่างการลดขนาดแก่งคอนผีหลง มีการรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งหากินของนกน้ำบริเวณสันดอนทรายใกล้แก่งคอนผีหลงพื้นที่ประมาณ 0.03 ตารางกิโลเมตร เสี่ยงจากการระเบิดแก่งทำให้นกและสัตว์ป่าอื่นๆ ตกใจกลัว อพยพหนีไปจากบริเวณพื้นที่ลดขนาดแก่งและพื้นที่ใกล้เคียง และอาจไม่กลับมาอาศัยและหากินในบริเวณดังกล่าว แต่มีโอกาสที่จะหลบหนีไปยังพื้นที่อื่นๆ ที่มีความเหมาะสมซึ่งยังมีอีกหลายแหล่งตามลำน้ำโขง หลังจากการลดขนาดแก่งเมื่อมีการเดินเรือสินค้าขนาดใหญ่ตลอดปี มีโอกาสรบกวนนกน้ำ/นกอพยพในรูปของการล่านกมาบริโภคและจำหน่ายเพิ่มขึ้น

ส่วนนิเวศวิทยาทางน้ำ ในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนผีหลง จะทำให้คุณภาพน้ำมีการปนเปื้อนชั่วคราวซึ่งกระทบต่อการดำรงชีวิตต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ เช่น แพลงก์ตอน กลุ่มสาหร่ายสีเขียว สัตว์หน้าดิน ผลกระทบต่อการประมง แต่เป็นผลกระทบชั่วคราวเฉพาะช่วงการระเบิดแก่งเท่านั้น อีกทั้งบริเวณแก่งคอนผีหลงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำมากกว่าแหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนและมีผลผลิตของสัตว์น้ำไม่มากนัก ผลกระทบต่อการประมงจึงอยู่ในระดับต่ำ เสี่ยงและแรงดันจากการระเบิดจะมีผลต่อการได้ขึ้นของสัตว์น้ำแต่มีค่าในระดับต่ำกว่าที่จะเกิดอันตรายต่อสัตว์น้ำ หลังจากลดขนาดแก่งเกิดการฟุ้งกระจายของตะกอนพื้นท้องน้ำ ความขุ่นและปริมาณสารแขวนลอยทำให้การสังเคราะห์แสงของแพลงก์ตอนพืชในน้ำลดลง ส่วนผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นในระดับต่ำเพราะมีสัตว์หน้าดินไม่มากนักอาศัยอยู่บริเวณแก่งคอนผีหลง และส่วนใหญ่เป็นพวกไส้เดือนน้ำจืดซึ่งมีความทนทานสูงตามธรรมชาติ³¹

2.3.2.4 ผลกระทบด้านการคมนาคม

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม – ในช่วงที่มีกิจกรรมการก่อสร้างอุปกรณ์จะดำเนินการขนย้ายมาจากประเทศจีนโดยใช้เรือ ซึ่งคาดว่าจะมีปริมาณไม่เกิน 3 ลำ จึงคาดว่าจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรทางน้ำคับคั่ง โดยเมื่อเส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำโขงได้รับการพัฒนา

³⁰ เพิ่งอ้าง, น. 5-14.

³¹ เพิ่งอ้าง, น. 5-70, 5-71.

ส่งผลให้เรือสินค้าและเรือท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้ตลอดปีโดยไม่มีอุปสรรคการเดินทางเรือ จึงทำให้โครงการส่งผลกระทบทางบวกต่อการพัฒนาการขนส่งสินค้าต่างๆ ทางเรือเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจที่คาดว่าจะเจริญก้าวหน้า สำหรับการสัญจรทางเรือภายหลังการลดขนาดแก่งคอนผีหลงพบว่ามีความคล่องตัวสูง ประกอบกับการเดินทางเพื่อการขนส่งสินค้าในแต่ละเที่ยวจะใช้ระยะเวลาหลายวัน ทำให้ไม่เกิดปัญหาการจราจรคับคั่ง ส่งผลให้เกิดภาวะการสะสมของคว้นและเสียงของเรือมีไม่มากนัก ดังนั้น ผลกระทบด้านมลภาวะทางอากาศและเสียงจากการสัญจรของเรือขนส่งสินค้าอยู่ในระดับต่ำ³²

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง - ในช่วงที่มีการระเบิดแก่งจะไม่เกิดผลกระทบต่อการคมนาคมทางบกและทางน้ำเนื่องจากการขนส่งวัสดุอุปกรณ์ดำเนินการโดยใช้เรือเพียง 3 ลำ ดังที่กล่าวมาแล้ว หลังจากการลดขนาดแก่งคอนผีหลงผลการประเมินสภาพการจราจรในทางหลวงและถนนสายต่างๆ พบว่ามีสภาพการจราจรคล่องตัวดีสามารถรองรับปริมาณจราจรที่เพิ่มขึ้นจากโครงการได้อย่างเพียงพอ และไม่มีปัญหาความคับคั่งของการจราจรทางน้ำ เนื่องจากสภาพปัจจุบันมีเรือขนส่งและเรือโดยสารในบริเวณพื้นที่โครงการน้อย แม้ว่าเมื่อมีการปรับปรุงร่องน้ำโดยการลดขนาดแก่งคอนผีหลงแล้วปริมาณเรือจะเพิ่มขึ้น แต่จะอยู่ในระดับที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการจราจรทางน้ำ³³

2.3.2.5 ผลกระทบด้านของเสียและน้ำเสีย

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม - ภายหลังโครงการแล้วเสร็จจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ มีการติดต่อซื้อ - ขายสินค้าเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้เกิดการลงทุนเพิ่มมากขึ้น และเกิดการขยายตัวด้านการจัดสร้างที่พักอาศัยเพื่อรองรับประชากรต่างถิ่น ซึ่งมีทั้งคนไทยและคนสัญชาติอื่นๆ รวมไปถึงการท่องเที่ยว ทำให้อาจมีปริมาณขยะมูลฝอยประเภทต่างๆ และปริมาณน้ำเสียที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเทศบาลตำบลเวียงและตำบลเวียงเชียงของได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไว้ให้เหมาะสมตามพื้นที่และแหล่งกำเนิดซึ่งสามารถดำเนินการกำจัดได้โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาค้าง³⁴

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง - ในระหว่างการลดขนาดคอนผีหลงจะมีปริมาณขยะและปริมาณน้ำเสียเกิดขึ้นจากคนงานประมาณ 20 คน ที่ปฏิบัติงานลดขนาดแก่ง

³² เพิ่งอ้าง , น. 5-22.

³³ เพิ่งอ้าง , น. 5-77.

³⁴ เพิ่งอ้าง , น. 5-24.

คอนฟีหลวงอยู่ในเรือ โดยจะมีปริมาณขยะประมาณ 0.02 ลูกบาศก์เมตร/วัน หรือ 6 กิโลกรัม/วัน ซึ่งจัดว่ามีปริมาณน้อย ประกอบกับมีแผนงานในการควบคุมในการทิ้งและมีการจัดการอย่างเหมาะสม จึงคาดว่าไม่เกิดผลกระทบด้านขยะมูลฝอยในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนฟีหลวง ส่วนปริมาณน้ำเสียจะมีปริมาณ 160 ลิตร/คน/วัน หรือ 3.2 ลูกบาศก์เมตร/วัน ซึ่งจะได้รับการบำบัดก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำโขงหลังจากลดขนาดแก่งคอนฟีหลวงจะมีปริมาณขยะเกิดขึ้นบนเรือสินค้าที่สัญจรไปมา จะมีปริมาณ 450 กิโลกรัม/วัน หรือ 1.5 ลูกบาศก์เมตร/วัน (พิจารณาจากจำนวนเรือเทียบท่าสูงสุด 10 ลำ/วัน) ซึ่งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบสามารถดำเนินการจัดเก็บและกำจัดได้โดยไม่มีปัญหา เรือบรรทุกสินค้าขนาดเล็กที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียไว้บนเรือจะระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำโขงโดยตรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของโรคติดต่อทางอาหารและน้ำได้ แต่ปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นมีค่อนข้างน้อย ผลกระทบจึงอยู่ในระดับต่ำ³⁵

2.3.2.6 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการค้า

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม - เมื่อมีการปรับปรุงร่องน้ำจะทำให้เรือขนาดระวาง 100 ตัน ผ่านได้ตลอดปี ส่งผลให้การขนส่งทางเรือทำได้สะดวก ย่นระยะเวลาการเดินทาง ประหยัดค่าใช้จ่ายทำให้ต้นทุนการขนส่งถูกลง เพิ่มชนิดของสินค้านำเข้าและส่งออก สร้างโอกาสในการลงทุนให้นักลงทุนทั้งในและนอกประเทศ ในด้านการขนส่งทางน้ำ การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมการแปรรูปผัก/ผลไม้ เพิ่มช่องทางในการจำหน่ายสินค้า OTOP ซึ่งมีศักยภาพพอที่จะออกสู่ตลาดในประเทศคู่ค้าในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แต่ก็เกิดผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของชุมชนที่พึ่งพาที่ดินริมโขงของราษฎรในเขตอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้จากการขายผลิตผลจากการทำเกษตรริมโขง³⁶

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนฟีหลวง - ในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนฟีหลวง ส่งผลกระทบด้านบวกต่อร้านค้าในชุมชนจากการจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภค-บริโภค แต่เนื่องจากมีแรงงานจำนวนน้อย และกิจกรรมการลดขนาดแก่งคอนฟีหลวงดำเนินการระยะเวลายาว จึงก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในระดับต่ำ แต่จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาและเก็บสหายไภของชาวบ้านที่อาจทำได้ไม่สะดวกหรือไม่สามารถทำได้ เนื่องจากกิจกรรมการลดขนาดแก่งคอนฟีหลวง หลังการลดขนาดแก่งคอนฟีหลวง จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะและวิถี

³⁵ เพิ่งอ้าง , น. 5-77.

³⁶ เพิ่งอ้าง , น. 5-28.

การผลิตเกษตร เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจการค้า กิจกรรมหัตถกรรม อุตสาหกรรม และการบริการเพิ่มขึ้นจากปัจจุบันและเป็นช่องทางให้นักลงทุนจากภายนอกเข้ามาดำเนินกิจการในชุมชน มีการจ้างงานเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ราษฎรที่มีที่ดินทำกินน้อยจะกลายเป็นแรงงานในภาคหัตถกรรม อุตสาหกรรมและบริการ มีการพัฒนาที่ดินบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงท่าเทียบเรือ ทำให้ที่ดินตกอยู่กับพ่อค้าและนายทุนเพิ่มขึ้น แต่การขนส่งสินค้าโดยใช้เรือขนาดใหญ่เป็นปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ในลำน้ำโขงของราษฎรซึ่งจะทำให้รายได้เสริมจากการหาปลา และเก็บสาหร่ายไถ่ลดลง³⁷

2.3.2.7 ผลกระทบด้านสังคมและวิถีชีวิต

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม - ในแผนงานของภาครัฐระดับจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้มีโครงการต่างๆ เพื่อรองรับโครงการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะโครงการปรับปรุงร่องน้ำฯ ซึ่งหลายโครงการเกี่ยวข้องกับสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน เมื่อพิจารณาจากการเตรียมการของภาครัฐและเป้าหมายของการปรับปรุงร่องน้ำฯ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีการติดต่อกับภายนอกมากขึ้น ด้วยระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการสื่อสาร มีการพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ให้สอดคล้องกับการเติบโตด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อพัฒนาอาชีพ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากรซึ่งเป็นแรงงานต่างถิ่นซึ่งจะเป็นปัญหาต่อการบริหารจัดการแรงงาน สวัสดิการสังคม ยาเสพติด สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากแม่น้ำโขงเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน ผลกระทบจะเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถประกอบพิธีได้ตามที่ปฏิบัติกันมา เช่น ปริมาณน้ำลดลงมาก จำนวนเรือพาณิชย์เพิ่มขึ้นมาก³⁸

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง - ในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนผีหลง ราษฎรที่อยู่อาศัยริมโขงมีความวิตกกังวลต่อผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับการปรับปรุงร่องน้ำฯ และการลดขนาดแก่งคอนผีหลงในด้านของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย สภาพเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงได้เช่นเดิม ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความวิตกกังวลดังกล่าวจัดเป็นผลกระทบระดับสูง การใช้ประโยชน์ในแม่น้ำโขงของราษฎรทำได้ไม่

³⁷ เฟื่องอ้าง , น. 5-79.

³⁸ เฟื่องอ้าง , น. 5-30.

สะดวก เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมการลดขนาดแก่งคอนผีหลงในระยะเวลา 3 เดือน ซึ่งเป็นผลกระทบระดับต่ำ ประชาชนจะมีความเดือดร้อนรำคาญในด้านเสียง ความสั่นสะเทือน และความไม่สะดวกในการเดินทางโดยเรือ แต่มีบ้านเรือนและผู้ใช้เรือสัญจรจำนวนน้อยจึงเป็นผลกระทบระดับต่ำ ภายหลังจากการลดขนาดแก่งคอนผีหลงแล้วราษฎรจะมีความวิตกกังวลหากมีการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในแม่น้ำโขง และเกิดปัญหาการใช้ทรัพยากร ราษฎรจะลดการพึ่งพาแม่น้ำโขงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณน้ำและระดับน้ำในแม่น้ำโขง เกิดผลกระทบที่สืบเนื่องจากการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ – การค้า เช่น พื้นที่เกษตรลดลง การเข้ามาของพืชเศรษฐกิจแทนพืชท้องถิ่นและการลดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน³⁹

2.3.2.8 ผลกระทบด้านสาธารณสุขและความปลอดภัย

ลักษณะผลกระทบโดยภาพรวม - เมื่อมีปริมาณเรือที่ขนส่งเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อจำนวนคนงานและแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการให้บริการของสถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่หากไม่ได้รับการสนับสนุนด้วยงบประมาณและบุคลากรอย่างพอเพียงจะทำให้เกิดโรคระบาดหลายอย่าง เช่น โรคมาลาเรีย บิด อหิวาตกโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น⁴⁰

ลักษณะผลกระทบบริเวณแก่งคอนผีหลง - ในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนผีหลง สภาพการด้านสาธารณสุขในพื้นที่สามารถรองรับการควบคุมดูแลสถานการณ์โรคและอุบัติเหตุต่างๆ ในระหว่างการลดขนาดแก่งคอนผีหลงได้เป็นอย่างดี กิจกรรมการลดขนาดแก่งคอนผีหลงโดยวัดระยะเปิด อาจเกิดอันตรายความไม่ปลอดภัยต่อคนงานในรูปของความสั่นสะเทือน เสียง และการปลิวกระเด็นของหิน ซึ่งส่วนใหญ่จะปลิวกระเด็นอยู่ในระยะ 100 – 200 เมตร ซึ่งผลกระทบดังกล่าวสามารถป้องกันและลดผลกระทบได้ด้วยมาตรการด้านความปลอดภัย หลังจากการลดขนาดแก่งคอนผีหลงจะมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุทางน้ำเพิ่มขึ้นจากปริมาณเรือขนส่งทางน้ำระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้คนงานในเรือจะเป็นพาหนะนำโรคระหว่างประเทศ ทั้งจะมีปริมาณขยะและของเสียในแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่ออนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน⁴¹

³⁹ เพิ่งอ้าง , น. 5-84.

⁴⁰ เพิ่งอ้าง , น. 5-32.

⁴¹ เพิ่งอ้าง , น. 5-85.

2.3.3 ข้อคัดค้านและประเด็นปัญหาความขัดแย้ง

โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง เริ่มดำเนินการโดยทำการระเบิดแก่ง 10 แก่งแรก คือ แก่งห้วยลา แก่งตาดหลวงล่าง แก่งคาย แก่งลองซอม แก่งปากน้ำลอย แก่งคองตาน แก่งตังซาลัม สันดอนวัวเสี่ยง แก่งวงวิด แก่งชำเซา ซึ่งอยู่ในเขตแดนของประเทศจีน และเมียนมาร์ ตั้งแต่เดือนเมษายน 2546 เรื่อยมาจนถึงแก่งที่ 10 จนเสร็จสิ้น ต่อมาเมื่อจะทำการระเบิดแก่งแห่งสุดท้าย คือ แก่งคอนผีหลวง ซึ่งอยู่ในเขตแดนของ สปป.ลาว และใกล้เคียงกับ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ปรากฏว่าได้มีการเคลื่อนไหวคัดค้านต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทยในการดำเนินโครงการดังกล่าวจากประชาชนที่อาศัยอยู่ใน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และประชาชนในบริเวณใกล้เคียงรวมทั้งองค์กรภาคเอกชนต่างๆ นักวิชาการในประเทศ มิให้ดำเนินการระเบิดแก่งคอนผีหลวง ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนที่มีความคิดเห็นในอีกด้านหนึ่ง ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงขอเสนอถึงประเด็นข้อคัดค้านในโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง ที่เกิดขึ้นจากข้อเรียกร้องของประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงการหยุดชะงักลง และจะสรุปว่าจากข้อคัดค้านดังกล่าวประเด็นปัญหาความขัดแย้งคืออะไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

2.3.3.1 ข้อคัดค้าน

ข้อโต้แย้งคัดค้านที่ประชาชนใน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประชาชนบริเวณใกล้เคียง องค์กรพัฒนาเอกชน กล่าวอ้างคือผู้คัดค้านนั้นมีความเห็นว่าโครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อแม่น้ำโขงและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขง ทำลายพันธุ์ปลาและพรรณพืช ซึ่งจะมีผลกระทบต่อชาวประมงและประชาชนที่พึ่งพาแม่น้ำโขงในประเทศจีน เมียนมาร์ สปป.ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม ทั้งยังมีทางเลือกอื่นสำหรับการคมนาคมทางน้ำและทางบก ในการค้าขายติดต่อกันระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง⁴² หากการระเบิด

⁴² สุรนันทา เจริญปัญญาธิ่ง, “แม่น้ำโขงกับการใช้เส้นทางแม่น้ำในการขนส่งสินค้า”

จุฬาลงกรณ์วารสาร, 17,68 (ก.ค. – ก.ย. 2548), น.42 – 45.

⁴³ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สสม.), ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง, กันยายน 2548 , น.1.

แก่งและสันดอนทรายครบตามแผนที่ได้วางไว้แล้ว แม่น้ำโขงจะถูกใช้เพื่อการเดินเรือนานาชนิดได้อย่างอิสระซึ่งจะไม่มีการวางตาข่ายช่วยดักปลาเก็บขอนไม้โดยคนในชุมชนริมฝั่งโขงอย่างเด็ดขาดเพราะจะทำให้เกิดอันตรายทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในเรือทำให้วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งโขงอย่างที่ดำเนินมาเนิ่นนานจะถูกห้ามไม่ให้มีต่อไป⁴⁴ นอกจากนี้ข้อคัดค้านขององค์กรพัฒนาเอกชนยังมีความเห็นว่า โครงการดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อกัมพูชาและเวียดนามเนื่องจากเป็นประเทศท้ายน้ำที่จะได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำในแม่น้ำโขง⁴⁵

จากความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในบริเวณที่มีการระเบิดแก่งคอนผีหลง จึงมีการจัดการสัมมนาเพื่อแสดงความคิดเห็นและคัดค้านโครงการดังกล่าวหลายครั้ง ส่วนมากจะเป็นการจัดโดยองค์กรเอกชนร่วมกับประชาชน การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเริ่มตั้งแต่ปี 2545 อาทิ ในปี พ.ศ. 2545 กลุ่มรักษ์เชียงของ ยื่นจดหมายต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อยุติโครงการระเบิดแก่งคอนผีหลงและเรียกร้องให้มีการศึกษาผลกระทบต่อนิเวศน์และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่⁴⁶ ในปี พ.ศ. 2546 โดยกลุ่มรักษ์เชียงของ การสัมมนามีความเห็นว่า การระเบิดแก่งนำมาซึ่งความสูญเสียของระบบนิเวศแม่น้ำโขงและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการทำมาหากินของประชาชนในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พวกเขาไม่ต้องการให้มีระเบิดแก่งคอนผีหลงและไม่เห็นด้วยกับการขยายเส้นทางเศรษฐกิจเพราะไม่เป็นประโยชน์กับคนท้องถิ่น และการดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยประชาชนที่ได้รับผลกระทบไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว⁴⁷ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจัดประชุมสัมมนาเรื่อง ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง โดยรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าร่วมการสัมมนา , สถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงรายได้จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่จำนวน 35 หมู่บ้าน ในปี 2547 มีการเปิดเวทีสาธารณะระดับอำเภอ ที่อำเภอเชียงแสน โดยมีตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ

⁴⁴ อาทิตย์ ธาราคำ, “อุทกภัยน้ำโขงตอนบน จดระเบิดปัญหาข้ามพรมแดน”.

⁴⁵ เครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ (SEARIN), ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : หายนะทางนิเวศน์และสังคม , ธันวาคม 2546 , น.20.

⁴⁶ กลุ่มอนุรักษ์เชียงของ, ความวิตกกังวลของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง อ.เชียงของ และ อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย ต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง.

⁴⁷ แก่งผากกลางสายน้ำโขง กับเรื่องราวของผู้คนและการพัฒนา , โลกสีเขียว , มีนาคม – เมษายน 2547 , น. 59.

เข้าร่วม⁴⁸ ผลของการสัมมนามีความเห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนมาจากการไม่เปิดเผยข้อมูลและไม่ชี้แจงโครงการให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบก่อนการดำเนินโครงการ⁴⁹

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นในทางกฎหมายคือบริเวณรอยต่อแม่น้ำโขงบริเวณประเทศไทย – สปป.ลาว ที่จะทำการระเบิดเพื่อปรับปรุงให้มีการเดินเรือยังมีปัญหาเรื่องการปักปันเขตแดนที่ยังไม่แล้วเสร็จ

เมื่อมีการคัดค้านจากประชาชนมากมาย ต่อมาคณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ชะลอการระเบิดแก่งคอนผีหลงและให้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและขอให้กระทรวงกลาโหมดำเนินการเรื่องการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางน้ำร่วมกับฝ่ายลาวเสร็จเสียก่อน⁵⁰ ทางสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน 2547 ตามที่ได้นำเสนอผลกระทบสิ่งแวดล้อมในหัวข้อ 2.3.2 ข้างต้น ในรายงานฉบับดังกล่าวสรุปออกมาว่าการดำเนินโครงการนี้ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงนัก แต่กลับมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ารายงานฉบับนี้ไม่ได้ประเมินผลกระทบในระยะยาวทั้งประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย

2.3.3.2 ประเด็นปัญหาความขัดแย้ง

จากข้อคัดค้านและความคิดเห็นของประชาชน และองค์การพัฒนาเอกชนดังกล่าวข้างต้นสะท้อนถึงสภาพปัญหาการดำเนินโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง ว่าไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเท่าใดนัก เมื่อประชาชนแสดงความไม่เห็นด้วยและคัดค้านจึงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการขอเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจดำเนินโครงการดังกล่าวซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง ประเด็นปัญหาที่เป็นความขัดแย้งที่ประชาชนเรียกร้องสรุปได้ดังต่อไปนี้

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สสม.), ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง, กันยายน 2548 , น.45-47.

⁴⁹ อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 30 , น. 4.

⁵⁰ ข้อมูลจาก <http://www.thaigov.go.th/webold/news/press/thaksin/pr03mar46-5.htm>.

2.3.3.2.1 การไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ

ประชาชนเห็นว่าตนไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการมาตั้งแต่เริ่มต้น โดยกล่าวอ้างว่าตั้งแต่รัฐบาลร่วมลงนามในแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregion - GMS) ในปี พ.ศ. 2535⁵¹ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการจึงมีการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ หลายโครงการ จนมาสู่การลงนามในความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการคมนาคมและการอำนวยความสะดวก⁵² รัฐบาลไม่เคยแจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ประชาชนทราบ ประชาชนมารับรู้ต่อเมื่อจะมีการระเบิดแก่งคอนผีหลงซึ่งเป็นแก่งสุดท้ายแล้ว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเนื่องจากเห็นว่ารัฐไม่ได้เปิดเผยข้อมูลและไม่ชี้แจงเกี่ยวกับโครงการให้กับประชาชนที่อยู่บริเวณริมฝั่งโขงซึ่งได้รับผลกระทบทราบ ทั้งก่อนที่จะเกิดโครงการและหลังจากที่โครงการได้เริ่มไปแล้ว⁵³ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าข้อมูลที่ประชาชนได้รับเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวส่วนมากมักจะเป็นข้อมูลในทางลบของโครงการ ทำให้ประชาชนมองว่าโครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลเสียอย่างร้ายแรง ข้อมูลที่ประชาชนได้รับทราบดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตรงข้ามกับรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการที่จัดทำโดยสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้วิเคราะห์ถึงผลกระทบในทุกๆ ด้านแล้วเห็นว่าโครงการนี้มิได้ส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม ดังที่ได้นำเสนอไว้ในหัวข้อ 2.3.2 เหตุที่ประชาชนได้รับข้อมูลในด้านลบเช่นนี้เนื่องมาจากข้อมูลดังกล่าวส่วนมากจะได้รับมาจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลเสียที่จะได้รับการดำเนินโครงการ ข้อมูลที่ได้รับจึงไม่เป็นกลาง ดังนั้น เมื่อประชาชนได้รับทราบข้อมูลในด้านลบจึงเกิดการคัดค้านจากประชาชน ปัญหาด้านการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนที่ไม่เพียงพอและชัดเจนจึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้โครงการดังกล่าวต้องหยุดชะงักลง

⁵¹ www.moc.go.th/opscenter/cr/GMS.htm

⁵² เพิ่งอ้าง.

⁵³ “หายนะบนลุ่มน้ำโขง”, โลกสีเขียว, มีนาคม – เมษายน 2546, น.27.

2.3.3.2.2 การไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในการดำเนิน

โครงการ

โดยหลักการแล้วการเปิดให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือการพิจารณาปัญานั้นต้องจัดทำก่อนที่จะมีการอนุมัติโครงการ เพื่อนำข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งที่ได้จากการเปิดให้มีการรับฟังความคิดเห็นมาประกอบการพิจารณาอนุญาต เกี่ยวกับโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่น้ำโขง นี้ รัฐไม่ได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ประชาชนมีความเห็นว่าการดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยประชาชนที่ได้รับผลกระทบไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ⁵⁴ ต่อมาเมื่อเกิดการคัดค้านจากประชาชนมากมาย จึงได้มีการจัดสัมมนาระหว่างตัวแทนของฝ่ายรัฐบาล อาทิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวแทนจากกระทรวงต่างประเทศ ฝ่ายประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชนจึงเห็นว่ารัฐไม่ได้ปฏิบัติหลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.3.3.2.3 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ก่อนเริ่มโครงการรัฐไม่ได้จัดให้มีการทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อมีการคัดค้านจากประชาชนจนกระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ชะลอการระเบิดแก่งคอนผีหลงและให้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาทางสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน 2547 ซึ่งในรายงานฉบับดังกล่าวก็สรุปออกมาว่าการดำเนินโครงการนี้ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง แต่กลับมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ารายงานฉบับนี้เป็นการประเมินที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงหรือไม่ เพราะเป็นการวิเคราะห์เพียงช่วงระยะเวลาที่มีการระเบิดแก่งเท่านั้นไม่ได้วิเคราะห์ถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว การทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

⁵⁴ “แก่งผากกลางสายน้ำโขง กับเรื่องราวของผู้คนและการพัฒนา”, โลกสีเขียว, มีนาคม – เมษายน 2547, น. 59.

